

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettua lakia. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmassa olevan kirjauksen mukaisesti esityksessä ehdotetaan tasa-arvosuunnitteluelvoitteen laajentamista koskemaan myös varhaiskasvatusta. Lisäksi sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä koskevat säännökset laajennettaisiin koskemaan myös varhaiskasvatusta.

Esityksen tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvosuunnitelma on työkalu käytännön toiminnan tueksi ja sen avulla varmistetaan, että tasa-arvotyötä tehdään järjestelmällisesti.

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.6.2023.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
2.1 Tasa-arvosuunnittelu oppilaitoksissa	4
2.2 Varhaiskasvatus	5
2.3 Tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa.....	6
3 Tavoitteet	7
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	7
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	7
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	8
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	8
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	10
4.2.3 Sukupuolivaikutukset.....	11
4.2.4 Lapsiin kohdistuvat vaikutukset.....	11
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	12
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	12
5.2 Pohjoismainen lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot.....	12
6 Lausuntopalaute	15
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	17
8 Lakia alemman asteinen sääntely	22
9 Voimaantulo	22
10 Toimeenpano ja seuranta	23
11 Suhde talousarvioesitykseen.....	23
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	23
LAKIEHDOTUS	25
Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta	25
LIITE	28
RINNAKKAISTEKSTI	28
Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta	28

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmakirjauksen mukaan eri koulutusasteiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista tehdään velvoittavat ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista säädetään velvoittavasti myös varhaiskasvatuksen osalta. Tasa-arvosuunnitelmat ovat jo nykyisin eri koulutusasteilla perusopetuksesta alkaen velvoittavat, joten käytännössä hallitusohjelman kirjauksen toteuttaminen tarkoittaisi tasa-arvosuunnitteluvuorokauden laajentamista oppilaitoksista varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua koskeva kirjaus on osa hallitusohjelman strategista kokonaisuutta Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi (kokonaisuus 3.7). Tasa-arvosuunnittelun kirjaus on kyseisen strategisen kokonaisuuden kolmannen tavoitteen (Koulutus rakentaa yhteiskunnallista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta) toteuttamista.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986, jäljempänä *tasa-arvolaki*) sisältää koulutuksen ja opetuksen osalta yleisen tasa-arvon edistämismääräyksen sekä tasa-arvosuunnitelman laatimismääräyksen. Varhaiskasvatusta koskeva esitys täydentäisi voimassa olevaa tasa-arvosuunnittelun järjestelmää siten, että suunnitelmallinen tasa-arvotyö aloitettaisiin jo alle kouluikäisten lasten kohdalla.

1.2 Valmistelu

Hallituksen esitys on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä oikeusministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen kanssa. Hallituksen esityksestä on käyty kuntalain 11 §:n mukainen neuvottelu ja asia on käsitelty kuntatalouden ja –hallinnon neuvottelukunnassa. Yhdenvertaisuussuunnittelun osalta hallitusohjelman kirjauksen täytäntöönpano kuuluu oikeusministeriölle, joka toteuttaa sen osana yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta (OM13:00/2021).

Hallituksen esityksen valmistelun tukena on ollut vuonna 2016 julkaistu Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:36).

Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti 2.3.2020 keskeisille sidosryhmille kuulemistilaisuuden varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua koskevasta hallitusohjelmakirjauksesta. Kuulemistilaisuuteen kutsuttiin 23 tahoja, mukaan lukien viranomaisia, työmarkkina- toimijoita, järjestöjä ja asiantuntijoita. Sidosryhmiltä pyydettiin näkemyksiä hallitusohjelmakirjauksesta ja sen vaikutuksista. Kuulemiseen osallistui 18 sidosryhmää, joista lähes kaikki toimittivat myös kirjalliset kommentit. Kolme tahoja toimitti kannanottonsa vain kirjallisesti. Kutsussa todettiin, että oikeusministeriö voi huomioida yhdenvertaisuussuunnittelua koskevat kommentit yhdenvertaisuuslain (1325/2014) osittaisuudistuksessa.

Hallituksen esityksen luonnoksesta järjestettiin lausuntokierros 13.4.2022 – 27.5.2022. Lausuntoa pyydettiin 29:ltä taholta, minkä lisäksi myös muilla tahoilla oli mahdollisuus antaa lausuntonsa lausuntopalvelu.fi –sivustolla julkaistusta esitysluonnoksesta. Lausunnon antoi yhteensä 29 tahoja. Annetut lausunnot sekä muut valmisteluasiakirjat ovat saatavilla osoitteessa: <https://valtioneuvosto.fi/hankkeet> tunnuksella STM018:00/2020 (suora linkki: <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM018:00/2020>).

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Tasa-arvosuunnittelu oppilaitoksissa

Tasa-arvosuunnittelu on sukupuolten tasa-arvon edistämisen työkalu, josta on säädetty tasa-arvolaissa. Tasa-arvosuunnittelu tarkoittaa tasa-arvon systemaattista edistämistä niin, että käytännön edistämistyön tueksi organisaatiolle laaditaan suunnitelma. Tasa-arvolaissa säädetään oppilaitosten tasa-arvosuunnittelusta sekä sellaisten työpaikkojen tasa-arvosuunnittelusta, joissa henkilöstön määrä on vähintään 30 työntekijää. Lisäksi tasa-arvolaissa on säädetty viranomaisille yleinen velvollisuus edistää tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Yleinen koulutusta ja opetusta koskeva tasa-arvon edistämissäännös on tasa-arvolain 5 §:ssä. Pykälän mukaan viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta ja opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Lisäksi on huolehdittava, että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Edelleen pykälässä säädetään, että tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioiden ottaen.

Oppilaitoskohtaisesta tasa-arvosuunnittelun velvoitteesta säädetään puolestaan 5 a §:ssä. Tasa-arvosuunnitelman laatimisvelvoite koskee perusopetusta, toista astetta, korkeakouluja sekä muita oppilaitoksia, jotka järjestävät lakiin perustuvaa opetusta tai koulutusta. Pykälän mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa, että oppilaitokselle laaditaan tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksesta. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Suunnitelma laaditaan vuosittain tai enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Yleinen koulutusta ja opetusta koskeva tasa-arvon edistämismääräys on ollut lain 5 §:ssä tasa-arvolain voimaan tulosta asti, eli vuoden 1987 alusta alkaen, ja sitä on vuosien varrella tarkistettu. Vuonna 2005 toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen osalta tuli voimaan tasa-arvolain silloinen uusi 6 b §, jossa säädettiin oppilaitoskohtaisen tasa-arvosuunnitelman laatimisesta. Viimeksi oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua koskevaa pykälää uudistettiin vuoden 2015 alussa, jolloin tasa-arvosuunnittelu laajeni perusopetukseen.

Tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa eduskunnalle (K 22/2018 vp) tasa-arvovaltuutettu on valvontaviranomaisen näkökulmasta arvioinut tasa-arvon edistämistyötä oppilaitoksissa. Vuosina 2009–2014 tasa-arvovaltuutettu kartoitti toisen asteen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa tehtyjen tasa-arvosuunnitelmien laatua ja sitä, kuinka yleistä niiden laatiminen oli. Tasa-arvovaltuutetun johtopäätös oli, että velvoitetta noudatetaan heikosti varsinkin toisen asteen oppilaitoksissa. Tasa-arvovaltuutettu ilmaisee kertomuksessaan olevansa tyytyväinen, että vuonna 2015 voimaan tulleen perusopetusta koskevan tasa-arvolain muutoksen yhteydessä suunnittelovelvoitteeseen otettiin uudenlainen lähestymistapa. Siinä keskityttiin enemmän koulun arkeen ja tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden toteuttamiseen. Tasa-arvovaltuutettu korosti kertomuksessaan, että oppilaitoksen tasa-arvotyön keskiössä ei tule olla asiakirjan laatiminen vaan toimenpiteiden toteuttaminen. Erityisesti tasa-arvovaltuutettu oli tyytyväinen siihen, että lainsäädäntöuudistukseen liittyen laadittiin peruskouluille suunnattu Opetushallituksen julkaisema tasa-arvosuunnittelua koskeva opas (Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämi-

seen perusopetuksessa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2015:5). Tasa-arvovaltuutettu suosittelee eduskunnalle antamassaan kertomuksessa, että tasa-arvon edistämiseen liittyvät kysymykset tulee sisällyttää nykyistä vahvemmin opettajankoulutukseen ja opettajien täydennyskoulutukseen.

Tasa-arvolaissa säädetty tasa-arvosuunnittelun velvoite on vuosien kuluessa laajentunut oppilaitosten piirissä niin, että se on viimeisimpänä ulotettu koskemaan perusopetusta antavia oppilaitoksia. On johdonmukaista, että tämän jälkeen seuraavaksi arvioidaan tasa-arvosuunnittelovelvoitteen laajentamista varhaiskasvatukseen.

2.2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Varhaiskasvatuslain 2 §:n mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Avoimella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan esimerkiksi kerho- ja leikki-toimintaa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) tilastojen mukaan vuonna 2019 Manner-Suomessa oli 3617 päiväkotimuotoista toimipaikkaa. Näistä 2624 oli kunnallisia päiväkoteja ja 993 yksityisiä päiväkoteja. Kunnallisia perhepäivähoitajia oli 4611 ja yksityisiä perhepäivähoitajia 1601 sisältäen myös ryhmäperhepäiväkodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat. Suurin osa varhaiskasvatukseen osallistuvista lapsista on kunnallisessa varhaiskasvatuksessa (81,7 prosenttia). Vuonna 2020 varhaiskasvatuksessa oli kaikkiaan 245 255 lasta eli noin 77 prosenttia 1–6-vuotiaista lapsista.

Varhaiskasvatuspalvelujen järjestäminen ja yksityisen varhaiskasvatuksen valvonta ovat kunnan vastuulla. Kunnan velvollisuudesta järjestää varhaiskasvatusta säädetään varhaiskasvatuslain 5 §:ssä. Kunta voi järjestää varhaiskasvatuspalvelut itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa, hankkia ne muulta julkiselta tai yksityiseltä varhaiskasvatuksen palveluntuottajalta tai myöntää varhaiskasvatusta varten palvelusetelin. Karvin vuoden 2019 tilaston mukaan yksityisiä varhaiskasvatuksen palveluntuottajia oli yhteensä 468, joista yhdistyksiä oli 209 ja yrityksiä 259. Palveluntuottajista 393:lla oli yksi päiväkotitoiminta ja muut olivat ketjuja.

Päiväkotitoiminnan ja perhepäivähoidon lisäksi kunta tai kuntayhtymä voi järjestää avointa varhaiskasvatustoimintaa. Yksityisen tahon järjestämä avoin varhaiskasvatus ei ole varhaiskasvatuslain mukaista varhaiskasvatusta. Avointa varhaiskasvatustoimintaa eivät koske varhaiskasvatuslain velvoitteet samassa laajuudessa kuin päiväkotitoimintaa ja perhepäivähoitoa. Vuonna 2019 kunnallisessa avoimessa varhaiskasvatuksessa oli Karvin tilastojen mukaan 10 732 lasta.

Varhaiskasvatuslain 5 luvussa säädetään varhaiskasvatussuunnitelmista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. Uusin määräys on vuodelta 2022 (OPH-700-2022), se tuli voimaan 1.3.2022. Varhaiskasvatuslain 22 §:n mukaan kunta, kuntayhtymä ja yksityinen palveluntuottaja laativat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman. Suunnitelma voidaan laatia palveluntuottaja-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisesti. Lisäksi pykälässä todetaan, että kunnat voivat tehdä yhteisen suunnitelman. Lisäksi jokaiselle lapselle laaditaan oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma.

Oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna annettavasta esiopetuksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Esiopetus toteutetaan perusopetuslain ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodissa, koulussa tai muussa soveltuvassa paikassa.

Esiopetuksen järjestämisestä vastaavat kunnat. Myös yksityiset perusopetuksen järjestäjät ja valtion oppilaitokset voivat erillisen luvan perusteella järjestää esiopetusta. Kunta voi myös hankkia esiopetuksen ostopalveluna julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta, esimerkiksi yksityiseltä päiväkodilta. Kunta vastaa siitä, että ostopalveluna tuotettu esiopetus toteutetaan säädösten ja määräysten mukaisesti.

2.3 Tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuslaki sisältää yleisen sukupuolten tasa-arvon edistämisen tavoitteen. Varhaiskasvatuslain 3 §:n 1 momentin 6 kohdassa on todettu, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Säännös tuli voimaan vuonna 2015.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 sisältää yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta koskevia kirjauksia. Sen mukaan tulisi pohtia esimerkiksi, miten sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta on tärkeää, että tasa-arvo on otettu osaksi varhaiskasvatuslakia ja että siihen liittyviä edistämistoimenpiteitä pyritään sisällyttämään laajasti varhaiskasvatukseen. Verrattaessa varhaiskasvatuslain säännöstä oppilaitoksia koskevaan tasa-arvo-laissa olevaan tasa-arvosuunnittelun konkreettiseen velvoitteeseen, on varhaiskasvatusoimijoita ja oppilaitoksia koskevien velvoitteiden välillä kuitenkin huomattava ero.

Vuonna 2016 sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi selvityksen sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Selvityksessä korostetaan, että sukupuolten tasa-arvon toteutuminen varhaiskasvatuksessa vaatii pysyviä rakenteita. Selvityksessä todetaan myös, että tasa-arvon tulisi kytkeytyä varhaiskasvatukseen tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Selvityksen mukaan suunnitelmasta olisi eniten hyötyä, kun se laaditaan yksikkötasolla. Lisäksi selvityksessä todetaan, että varhaiskasvatuksen ammattihenkilöstön koulutuksesta puuttuu yleinen ja yhteinen opintojako, joka valmistaisi heitä tasa-arvon edistämiseen.

Vuonna 2015, kun tasa-arvosuunnittelun velvoite ulotettiin perusopetukseen, ei pykälän sanamuodossa mainittu oppilaitosten yhteydessä järjestettävää esiopetusta. Voidaan kuitenkin ymmärtää, että velvoitteen oli tarkoitus kattaa myös oppilaitoksissa järjestettävä esiopetus. Opetushallituksen johdolla laadittuun soveltamisoppaaseen (Tasa-arvotyö on taitolaji) otettiin erillinen selventävä maininta esiopetuksesta. Tällä hetkellä oppilaitosten yhteydessä toimivat esiopetusryhmät ovat tasa-arvosuunnittelun piirissä, mutta esimerkiksi päiväkodin yhteydessä toimivat esiopetusryhmät saattavat yhä jäädä tasa-arvosuunnittelun ulkopuolelle. Tämä on merkittävä epäkohta.

Tasa-arvolakiin on vuoden 2015 alusta lähtien sisältynyt 6 c §, joka koskee sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä. Pykälän mukaan sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän tavoitteellinen ja suunnitelmallinen ennaltaehkäisy koskee myös oppilaitoksia ja niiden tasa-arvosuunnittelua. Vaatimus koskee varhaiskasvatusta vain tasa-arvolain 4 §:ssä säädetyn viranomaisten yleisen tasa-arvon edistämismääräyksen kautta. Koska sukupuoli-identiteetti muodostuu ja kehittyy lapsuuden ja

nuoruuden aikana, tulisi sukupuolen moninaisuutta koskeva pykälä ulottaa myös varhaiskasvatukseen ja sen tasa-arvosuunnittelutyöhön.

Kaiken kaikkiaan nykyistä sääntelyä ei voida katsoa riittäväksi, jotta se tehokkaasti tukisi tasa-arvon edistämistyötä varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksenmukaisena ei voida pitää, että suunnitelmallinen tasa-arvon edistämistyö alkaa vasta perusopetusta antavissa oppilaitoksissa eli lapsen ollessa noin 7-vuotias. Sukupuolitietoisemmalla varhaiskasvatuksella pystyttäisiin paremmin turvaamaan eri sukupuolille yhtäläisiä mahdollisuuksia jo varhaislapsuudesta alkaen. Sääntelyä olisi tarve kehittää niin, että samalla otetaan huomioon lapsen etu ja lapsen oikeus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvosuunnitelmat ovat keskeinen työkalu sukupuolten tasa-arvon edistämisessä. Suunnitelman avulla varmistetaan, että tasa-arvotyötä tehdään järjestelmällisesti.

Tasa-arvosuunnitelma on työkalu käytännön toiminnan tueksi. Kyse olisi ennen kaikkea toimintatapojen muutoksista arkitilanteissa sekä sukupuolitietoisista toimintatavoista. Esityksessä ehdotetuilla toimenpiteillä tavoitellaan muutoksia varhaiskasvatuksen parissa työskentelevien aikuisten toimintaan. Suunnitelmallinen tasa-arvotyö on tärkeää varhaiskasvatuksessa, koska lapset omaksuvat jo varhain sukupuoliin liitetyn roolijaon. Siihen liittyy muun muassa, mitä odotuksia eri sukupuoliin kohdistetaan.

Keskeinen tavoite on myös sukupuolen moninaisuuteen liittyvän syrjinnän ennaltaehkäisy. Esityksessä lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen tasa-arvotyössä otettaisiin huomioon kaikki lapset sukupuolesta riippumatta. Tämä toteutettaisiin siten, että sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy laajennettaisiin koskemaan varhaiskasvatusta.

Esityksen lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen. Varhaiskasvatuslain 4 §:n mukaan varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä tai tuotettaessa ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Tämä olisi lähtökohtana myös varhaiskasvatusta koskevassa tasa-arvolain sääntelyssä. Samoin esityksen tarkoituksena on mahdollistaa lasten osallistuminen itseään koskeviin asioihin, kun lapset osallistuisivat ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti tasa-arvosuunnitelman tekemiseen ja toteuttamiseen esimerkiksi keskustelun ja leikin avulla.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvosuunnittelun velvoite laajennettaisiin oppilaitoksista varhaiskasvatukseen. Tässä esityksessä tasa-arvosuunnitelmalla tarkoitetaan toiminnallista tasa-arvosuunnitelmaa. Esityksessä on pyritty ottamaan huomioon erityisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot sekä lasten iän ja kehitystason tuomat erityispiirteet.

Tasa-arvolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että yleiset koulutusta ja opetusta koskevat tasa-arvon edistämissäännökset laajennettaisiin koskemaan myös varhaiskasvatusta. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi uusi pykälä, jossa säädettäisiin tasa-arvosuunnitelman laatimisvelvoitteesta varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot otettaisiin huomioon siten, että

velvoite laatia toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnitelma koskisi päiväkotitoimintaa. Sen sijaan perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen osalta kunta laatisi yhteistyössä alueensa toimijoiden kanssa toimijoille yhteiset tasa-arvosuunnitelmat.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä koskevaa tasa-arvolain pykälää, joka laajennettaisiin koskemaan varhaiskasvatusta. Näin ollen varhaiskasvatuksen tasa-arvotyössä ja tasa-arvosuunnitteluelvelvoitteen toteuttamisessa tulisi ottaa huomioon kaikki lapset sukupuolesta riippumatta.

Esityksessä on otettu huomioon myös lasten oikeus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Tasa-arvosuunnitteluelvoitteen toteuttamisessa ja tasa-arvosuunnitelman sisällössä tulisi kiinnittää huomiota lasten osallisuuteen. Lisäksi lapsille tulisi varata mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Varhaiskasvatuksessa tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi leikin keinoin.

Ehdotettu tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnittelun velvoite tulisi ottaa huomioon myös Opetushallituksen määräyksissä (Varhaiskasvatuksen suunnittelun perusteet sekä Esipetuksen opetussuunnitelman perusteet). Ehdotettu velvoite on jo otettu huomioon uusimmassa vuoden 2022 Varhaiskasvatuksen suunnittelun perusteissa.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Vaikutukset kuntiin

Kunnat varhaiskasvatuksen järjestäjinä osaltaan vastaisivat, että varhaiskasvatuksessa laadittaisiin tasa-arvosuunnitelmat. Esityksen on tunnistettu aiheuttavan jonkin verran kustannuksia kunnille sekä tasa-arvosuunnitelman laatimisesta että sen päivittämisestä. Esityksen ei arvioida aiheuttavan lisäresurssitarvetta varhaiskasvatuksen henkilökunnan määrään, sillä pitkälti kyse on toimintakulttuurin ja toimintatapojen muutoksesta sekä sukupuolisensitiivisyydestä. Tasa-arvosuunnitelma on mahdollista tehdä osana muita suunnitelmia, kuten yhdessä yhdenvertaisuussuunnitelman kanssa. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että kunnissa on jo tähän asti laadittu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia. Osassa kunnista myös tehdään varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelmia, vaikka siihen ei vielä olekaan lainsäädäntöön perustuvaa velvoitetta.

Kunnille aiheutuvien kustannusten arvioinnissa on lähdetty oletuksesta, että syntyvät kulut aiheutuisivat varsinaisesta tasa-arvosuunnitelman laatimistyöstä sekä suunnitelman päivittämisestä. Oletuksen perustana on, että kaikki muu, kuten esimerkiksi tiedon välittäminen henkilöstölle, lasten osallisuus, vanhempien kohtaaminen ja suunnitelman toteuttaminen, on osa normaalia varhaiskasvatusarkea. Henkilöstölle tietoa ja osaamista voitaisiin välittää esimerkiksi sisäisen perehdytyksen, koulutuksen ja kokousten yhteydessä. Perhepäivähoitajille ja avoimen varhaiskasvatuksen työntekijöille kunta voisi välittää tietoa ja tehdä heidän kanssaan yhteistyötä esimerkiksi osana muuta yhteydenpitoa. Vanhempien kohtaaminen tapahtuisi luonnollisesti esimerkiksi vanhempainiltojen ja tiedotteiden kautta. Lasten osallisuus puolestaan toteutuisi varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä arjessa ja toiminnassa. Keskeistä on tasa-arvon suunnitelmallinen ja jatkuva toteuttaminen ja edistäminen nimenomaisesti varhaiskasvatuksen arjessa osana kaikkea toimintaa ja lasten kohtaamista. Tähän tasa-arvosuunnitelma toimisi työkaluna.

Oletuksena on, että tasa-arvosuunnitelmat ja yhdenvertaisuussuunnitelmat tultaisiin käytännössä laatimaan yhdessä, mahdollisesti myös osana muuta suunnitelmaa. Tämän vuoksi tasa-

arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisesta ja päivittämisestä kunnille aiheutuvia kustannuksia on tarkasteltu ja laskettu yhtenä kokonaisuutena, eikä molemmille suunnitelmille erikseen. Kyseessä on samankaltaiset suunnitelmat, joten sosiaali- ja terveysministeriö ja oikeusministeriö ovat arvioineet, että suunnitelmien laatiminen yhdessä tältä osin myös pienentäisi kunnille aiheutuvia taloudellisia kustannuksia verraten siihen, että suunnitelmat laadittaisiin erikseen. Arvioidut kustannukset kuvaavat suunnitelmien laatimiseen ja päivittämiseen käytetyn työajan kustannusta. Työajan kustannukset on arvioitu Tilastokeskuksen vuoden 2019 kuntasektorin palkkatietojen¹ perusteella. Päiväkotien osalta arviolaskelmassa on käytetty kyseisen tilaston mukaista varhaiskasvatuksen johtajan palkkatietoa. Perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen osalta arviolaskelmassa on käytetty perhepäivähoidon ohjaajan palkkatietoa, koska oletetaan, että kuntatason suunnitelmat laativilla ammattihenkilöillä olisi sama palkka. Laskelmissa käytetty päiväkotien määrä (kunnallisia päiväkotia 3 168 ja yksityisiä päiväkotia 999) sekä perhepäivähoitoa tarjoavien kuntien määrä (248 kuntaa) kuvastavat tilannetta 31.12.2021. Kyseinen tieto on saatu tietopyyntönä Varhaiskasvatuksen tietokanta Vardasta². Vardaan ei tallenneta tietoja avoimesta varhaiskasvatuksesta, joten avointa varhaiskasvatusta tarjoavien kuntien lukumäärä (115) perustuu Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) tilastoraporttiin vuodelta 2019³.

Kun oletetaan, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia ensimmäistä kertaa laadittaessa niiden laatimiseen käytettäisiin kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa aikaa 2 tuntia, perhepäivähoidon osalta 2,5 tuntia ja avoimen varhaiskasvatuksen osalta 2,5 tuntia, olisi yhteenlaskettu kustannusarvio tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmille ensimmäisenä laatimisvuonna noin 375 355,56 euroa. Karkeasti arvioiden voidaan olettaa, että tasa-arvosuunnitelman osuus olisi tästä noin puolet eli 187 677,78 euroa. Kuntatasolla laadittaviin perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen suunnitelmiin on arvioitu kuluvan enemmän aikaa kuin toimipaikkakohtaisesti laadittaviin suunnitelmiin, koska kyseiset kuntatason suunnitelmat tulisi laatia yhteistyössä perhepäivähoitajien ja avoimen varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Erityisesti perhepäivähoitajien tavoittaminen voi käytännössä olla haasteellista heidän työnsä luonteen vuoksi ja saattaisi vaatia esimerkiksi vierailua perhepäivähoitopaikkaan.

Toimipaikkakohtaisen suunnitelman laatimisen on arvioitu käytännössä voivan tarkoittaa, että päiväkodin johtaja tai muu ”avainhenkilö” osallistuisi Opetushallituksen aiheesta järjestämään koulutukseen tai verkkokoulutukseen ja perehtyisi Opetushallituksen verkkosivuilta löytyvään oppaaseen sekä laatisi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman. Koulutuksen käynyt päiväkodin johtaja tai muu ”avainhenkilö” toisi koulutuksessa saamansa tiedon toimipaikkaansa muulle henkilöstölle esimerkiksi perehdytyksen tai kokousten kautta. Lasten osallisuus, huoltajien kohtaaminen ja varsinainen suunnitelman toteuttaminen tapahtuisivat varhaiskasvatuksen arjessa. Tällä tavoin jokainen varhaiskasvatuksen toimipaikan henkilöstöön kuuluva aikuinen sekä lapset pystyisivät osallistumaan tasa-arvosuunnitelman laatimiseen – ja mikä tärkeintä, suunnitelman toteuttamiseen.

Esityksen mukaan tasa-arvosuunnitelma tulisi päivittää yhden – kolmen vuoden välein. Yhdenvertaisuussuunnitelmalle ei ole määritelty tarkkaa päivitysväliä. Mikäli tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat laadittaisiin yhdessä, oletuksena on, että molemmat suunnitelmat (yhteinen suunnitelma) päivitetäisiin vähintään kolmen vuoden välein. Oletuksena on, että suunnitelmia

¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Kunta-sektorin palkat 2020. Vuosityökustannuksissa on huomioitu sivukulut (24 %), lomarahat (5 %) ja yleiskorotus (1,8 %). Vuosityötuntien arviona on käytetty 1700 tuntia.

² Varhaiskasvatuksen tietokanta Varda, tilanne 31.12.2021, vastaus tietopyyntöön 21.6.2022.

³ https://karvi.fi/wp-content/uploads/2019/09/Karvi_vaka_tilastoraportti_2019-1.pdf.

päivitetäessä syntyvät kulut olisivat pienemmät kuin suunnitelmia ensimmäistä kertaa laadittaessa. Arviolaskelmassa on oletettu, että päivittämisestä aiheutuvat kulut olisivat suuruudeltaan 1/3 suunnitelmia ensikertaa laadittaessa aiheutuvista kuluista. Näin laskien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien päivittämisestä aiheutuvien yhteiskulujen arvioidaan olevan jatkossa noin 125 118,52 euroa/vuosi. Karkeasti arvioiden tasa-arvosuunnitelman osuus olisi tästä noin puolet eli 62 559,26 euroa/vuosi.

On hyvä ottaa huomioon, että mikäli tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat laadittaisiin erillisinä suunnitelmina, menetettäisiin suunnitelmien keskinäinen synergiaetu ja suunnitelma-kohtainen kustannus olisi näin ollen oletettavasti suurempi kuin puolet yhteisesti tehtävien suunnitelmien yhteissummasta. Tämän vuoksi lähempänä todellisuutta olevat arviot taloudellisista vaikutuksista kunnille saataneen, kun tarkastellaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien vaikutuksia yhdessä yhtenä kokonaisuutena.

Vaikutukset yrityksiin ja kotitalouksiin

Varhaiskasvatuksen alalla yksityisen sektorin toimijat ovat pääsääntöisesti pieniä ja keskisuuria yrityksiä (pk-yritys). Karvin tilastojen mukaan vuonna 2019 yksityisiä palveluntuottajia oli 468, joista 393:lla oli yksi päiväkotia. Vain kolmella toimijalla oli yli 60 päiväkotia, joista suurimmalla oli 177 päiväkotia. Esityksen vaikutukset kohdistuisivat näin ollen jonkin verran pk-sektoriin. Taloudellisten vaikutusten voidaan katsoa kuitenkin olevan kohtuullisia, sillä kyse on ensisijaisesti toimintatapojen muutoksista arkitilanteissa.

Varhaiskasvatusta tarjoaville palveluntuottajille, kuten yksityisille päiväkodeille, esitetyt muutokset aiheuttavat hallinnollisia kustannuksia sen myötä, että ne laatisivat ja päivittäisivät tasa-arvosuunnitelmia ja jalkauttaisivat toimenpiteet henkilöstön toimintaan esimerkiksi koulutuksen avulla tai muilla vastaavilla keinoilla. Karvin tilastojen mukaan vuonna 2019 Suomessa oli 993 yksityistä päiväkotia.

Esityksen seurauksena kustannuksia saattaisi syntyä myös jonkin verran yksityisille perhepäivähoitajille (käytetty työaika), kun he osallistuisivat tasa-arvosuunnitelman laatimiseen ja päivittämiseen yhteistyössä kunnan kanssa. Kustannusten syntyminen on kuitenkin epävarmaa ja esityksessä on lähdetty oletuksesta, että yhteistyö olisi toteutettavissa osana muuta yhteydenpitoa, jolloin erillisiä kustannuksia ei näiltä osin syntyisi. Karvin tietojen mukaan Suomessa oli vuonna 2019 yhteensä 1 601 yksityistä perhepäivähoitajaa.

Esityksellä ei lyhyellä aikavälillä tunnisteta olevan taloudellisia vaikutuksia kotitalouksille. Pitkällä aikavälillä välillisenä vaikutuksena sukupuolitietoisemmalla varhaiskasvatuksella voidaan kuitenkin tunnistaa positiivisia vaikutuksia työmarkkinoille ja kotitalouksille, varsinkin segregaaation vähenemisen sekä naisten työmarkkina-aseman ja taloudellisen tilanteen paranemisen myötä.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksen toteutumisella tunnistetaan olevan vaikutuksia viranomaisten toimintaan. Sen arvioidaan aiheuttavan hallinnollista työtä tasa-arvosuunnitelman laatimisen myötä. Toisaalta esityksen tavoitteena on aikaansaada toimintatapojen muutoksia varhaiskasvatuksen henkilöstön keskuudessa, mihin arvioidaan liittyvän esimerkiksi koulutuksen järjestämistä ja tukimateriaalin laadintaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on varannut määrärahaa tukimateriaalien laadintaan.

Tasa-arvolain noudattamista valvoo tasa-arvovaltuutettu, jonka työmäärään ehdotetulla muutoksella olisi vaikutuksia. Esitys laajentaisi tasa-arvovaltuutetun valvontatehtävää varhaiskasvatukseen. Tasa-arvovaltuutetulle kuuluu valvontatehtävien ohella myös ohjeiden ja neuvojen antamista, mikä esityksen myötä myös lisääntyisi. Uusien edistämismittareiden tehokas valvonta edellyttäisi tasa-arvovaltuutetun toimiston resurssien vahvistamista. Arvioitu lisäresurssitarve tasa-arvovaltuutetun toimistolle on 0,5 henkilötyövuotta.

4.2.3 Sukupuolivaikutukset

Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla olisi myönteisiä vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon. Lakiesityksellä tavoitellaan pitkävaikutteisia yhteiskunnallisia vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon ja sitä myötä perustuslain 6 §:ssä turvattuun ihmisten yhdenvertaisuuteen. Kun varhaiskasvatuksesta tulee sukupuolitietoisempaa, pystytään sillä paremmin turvaamaan eri sukupuolille yhtäläisiä mahdollisuuksia jo varhaislapsuudesta alkaen.

Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelulla olisi myönteisiä vaikutuksia erityisesti, koska lapset omaksuvat jo varhain sukupuoliin liitetyn roolijaon. Sukupuolirooleihin liittyy muun muassa, mitä odotuksia eri sukupuoliin kohdistetaan. Varhaiskasvatuksessa saatetaan myös tiedostamatta vahvistaa sukupuoliroolien mukaisia kaavamaisia käyttäytymismalleja, minkä takia suunnitelmallinen ja sukupuolitietoinen tasa-arvotyö on keskeinen keino tällaisten toimintamallien muuttamiseksi. Voidaan myös katsoa, että sukupuolinormien purkaminen itsessään vaikuttaa lasten yhteistoimintaan myönteisesti. Se on keino ehkäistä kiusaamista ja häirintää.

Esityksellä voidaan pitkällä aikavälillä nähdä myönteisiä vaikutuksia myös koulutusalojen sukupuolittuneissa valinnoissa ja sen myötä työelämän segregaaation purkamisessa, sillä tyttöjen ja poikien valinnat eriytyvät jo heti perusopetusvaiheessa.

Esityksessä ehdotetut toimenpiteet, velvoitteet ja tavoitellut toimintatapojen muutokset, jotka on suunnattu varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, kohdistuisivat erityisesti naisiin, sillä kyseessä on erittäin naisvaltainen ala. Vuoden 2014 tietojen mukaan naisten osuus varhaiskasvatuksen henkilöstöstä vaihteli ammattiryhmittäin 93,7 – 99,9 prosentin välillä.

4.2.4 Lapsiin kohdistuvat vaikutukset

Ehdotetun sääntelyn kohderyhmänä ovat varhaiskasvatukseen osallistuvat lapset, joten esityksellä on huomattavia lapsiin kohdistuvia vaikutuksia. Suunnitelmallinen tasa-arvotyö varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatushenkilöstön toiminnassa tavoittaisi laajasti lasten ikäluokkaa. Esimerkiksi vuonna 2018 varhaiskasvatuksessa oli kaikkiaan 252 216 lasta eli noin 74 prosenttia 1-6-vuotiaista lapsista. Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten osuuksissa oli suuria ikäryhmittäisiä eroja, esimerkiksi kaksivuotiaista varhaiskasvatukseen osallistui 66 prosenttia ja viisivuotiaista lähes 89 prosenttia. Esitettyjen muutosten myötä lapsille annettu varhaiskasvatus olisi sukupuolitietoisempaa ja tasa-arvoisempaa.

Lapset myös osallistuisivat ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti tasa-arvosuunnitelman tekemiseen ja toteuttamiseen. Lasten osallisuuteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Sukupuolitietoisuutta tuotaisiin esimerkiksi leikin avulla lasten arkeen ja päiväkodin toimintaan. Esityksellä olisi näin ollen myönteisiä vaikutuksia myös lasten mahdollisuuksiin vaikuttaa omiin asioihinsa.

Sukupuolitietoisemmalla varhaiskasvatuksella voisi olla vaikutuksia myös lapsen tulevaisuuteen, kun lapsi oppisi paremmin tunnistamaan tasa-arvovelvoitteet osana omaa toimintaansa ja valintojaan esimerkiksi opinnoissa, harrastuksissa tai työelämässä.

Esitys koskisi myös sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisemistä ja huomioon ottamista varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelussa. Kun asiaa käsitellään tasa-arvosuunnittelun osana, lisää se tietoisuutta asiasta ja erilaisiin käytännön tilanteisiin voidaan myös varhaiskasvatuksen toimipaikoissa yhdessä etsiä ratkaisuja. Näin ollen esityksellä arvioidaan olevan myönteisiä vaikutuksia myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvien osalta.

Esitetyt muutokset tasa-arvolakiin kohdistuisivat nimenomaan varhaiskasvatuksessa oleviin lapsiin, joita oli 74 prosenttia 1-6-vuotiaista vuonna 2018. Sen myötä tältä osin esitettyjen suorien myönteisten lapsi- ja tasa-arvo vaikutusten ulkopuolella jäisivät lapset, jotka ovat varhaiskasvatuksen ulkopuolella.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua koskevan hallitusohjelmakirjauksen täytäntöönpanon valmistelussa on arvioitu erilaisia toteuttamisvaihtoehtoja. Vaihtoehtoisten toimenpiteiden punnintaa tehtiin erityisesti liittyen varhaiskasvatuksen eri toimintamuotoihin. Yksi vaihtoehto olisi ulottaa toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnitteluvaihtoehto kaikkiin varhaiskasvatuksen toimintamuotoihin. Esityksessä on kuitenkin ehdotettu, että perhepäivähoito ja kunnallinen avoin varhaiskasvatus jäisivät toimipaikkakohtaisen tasa-arvosuunnitteluvaihtoehdon ulkopuolelle. Esimerkiksi yksittäisen perhepäivähoitajan velvoittaminen tasa-arvosuunnitelman laatimiseen ei olisi tarkoituksenmukaista resurssien eikä osaamisen näkökulmasta. Tämä sama koskee myös kunnallista avointa varhaiskasvatusta, jota varhaiskasvatustilain mukaan muutenkin kohdellaan kevyemmin velvoittein.

Punnintaa tehtiin myös sen osalta, riittäisikö esimerkiksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman yhteydessä tehtävä tasa-arvosuunnitelma, jolloin tasa-arvosuunnitelma toteutettaisiin käytännössä kuntatasolla. Päiväkotitoiminnan osalta sitä ei voida katsoa riittäväksi, koska silloin menetettäisiin toimipaikkakohtaiseen tasa-arvosuunnitelmaan liittyvät hyödyt, ja olisi riski, että suunnitelman toimenpiteiden jalkauttaminen käytännön varhaiskasvatustyöhön jäisi vajaaksi.

Mikäli hallitusohjelman kirjausta ei toteutettaisi tasa-arvolakia muuttamalla, on toteuttamiskeinoiksi ehdotettu myös esimerkiksi varhaiskasvatustilain muuttamista ja Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden täydentämistä. Varhaiskasvatustilain ja Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteisiin sisältyy jo tällä hetkellä tasa-arvon edistämisen tavoitteita. Tasa-arvosuunnittelu on tasa-arvolaisissa käytetty työkalu, jolla pyritään nimenomaan järjestelmälliseen tasa-arvotyöhön. Myöskään pelkästään varhaiskasvatustilain kouluttamistoimenpiteitä ei voida yksistään pitää riittävänä siihen nähden, että tavoitteena on systemaattisempi tasa-arvotyö alle kouluikäisten lasten kohdalla ja sukupuolitietoisempi varhaiskasvatus.

5.2 Pohjoismainen lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Seuraavassa tarkastellaan tilannetta Ruotsissa, Norjassa, Islannissa ja Tanskassa. Ehdotettua lainsäädäntöä on arvioitu suhteessa Pohjoismaiden lainsäädäntöön, koska Pohjoismaat ovat tunnettuja tasa-arvoa edistävästä lainsäädännöstään, ja niillä on maailmanlaajuisesti tarkasteltuna vahva profiili tasa-arvokysymyksissä. Suomessa on jo voimassa olevaa lainsäädäntöä tasa-arvosuunnittelusta koulujen ja tietyin edellytyksin myös esikoulujen osalta. Tämän vuoksi Pohjoismaiden lainsäädännön tarkastelu on tehty yleisellä tasolla tasa-arvosuunnitteluvaihtoehdon näkökulmasta, eikä sen ole tarkoitus antaa täydellistä kuvaa maiden aihepiiriä koskevasta lainsäädännöstä.

Ruotsi

Ruotsissa varhaiskasvatusta koskevat säännökset ovat koululaissa (Skollag 2010:800). Tasa-arvosta varhaiskasvatuksessa säädetään lisäksi syrjintälaissa (Diskrimineringslag 2008:567). Opetusvirasto laatii Ruotsissa kansalliset opetussuunnitelmat.

Koululain mukaan koulutuksen suunnittelussa on otettava huomioon demokraattiset perusarvot ja ihmisoikeudet, yhtenä esimerkkinä mainitaan tasa-arvo. Koululain 6 luvussa säädetään toimenpiteistä loukkaavaa kohtelua (kränkande behandling) vastaan. Loukkaavalla toiminnalla tai kohtelulla ei tarkoiteta syrjintälain mukaista syrjintää, mutta muuta lapsen arvoa loukkaavaa menettelyä. Syrjinnänkiellon osalta koululain 6 luvun 2 §:ssä nimenomaisesti viitataan syrjintälakiin. Skolverketin internetsivuilta löytyy kootusti tietoa, millaista kohtelua koululaissa tarkoitettu kränkande behandling voi olla. Eräänä aktiivisena toimenpiteenä lapsia (ja oppilaita) loukkaavan toiminnan ehkäisemiseksi säädetään koululain 6 luvun 8 §:ssä velvollisuudesta laatia ”Plan mot kränkande behandling”. Kyseessä on vuosittain laadittava suunnitelma toimenpiteistä lapsia loukkaavan toiminnan ehkäisemiseksi. Suunnitelmassa määritellään vuoden aikana aloitettavat tai toteutettavat toimenpiteet sekä arvioidaan edellisen vuoden toimet.

Syrjintälain tavoitteena puolestaan on ehkäistä syrjintää ja toisaalta edistää yhtäläisiä oikeuksia. Syrjintälain mukaisia syrjintäperusteita ovat sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu, etninen alkuperä, uskonto tai muu vakaumus, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen sekä ikä. Syrjintälain 2 luvun 5 §:n mukaisesti syrjintäkielto koskee myös varhaiskasvatusta. Lisäksi koulutuksen järjestäjillä on 2 luvun 7 §:n perusteella velvollisuus tutkia ilmoitetut häirintä- tai seksuaalisen häirinnän tapaukset ja ryhtyä toimenpiteisiin niiden ehkäisemiseksi. Syrjintälain 3 luvussa säädetään aktiivisista toimenpiteistä, joilla estetään syrjintää ja edistetään yhtäläisiä oikeuksia. Syrjintälain 3 luvun 20 §:ssä säädetään koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta vuosittain kirjallisesti dokumentoida syrjintää ehkäisevää työtä. Tämä vaatimus on Ruotsissa tullut voimaan 1.1.2017. Se korvasi syrjintälaissa aikaisemmin olleen vaatimuksen yhdenvertaisen kohtelun suunnitelmasta (likabehandlingsplan). Uudistuksella aktiiviset toimenpiteet ulotettiin myös varhaiskasvatukseen (ja koulutuksen) osalta kattamaan kaikki syrjintälain mukaiset syrjintäperusteet. Lisäksi se laajensi dokumentointivaatimusta. Uudistuksen myötä painottuu myös vaatimus yhteistoiminnasta koulutukseen osallistuvien sekä henkilökunnan kesken. Vuosittain laadittavasta asiakirjassa tulee tarkastella toimintaan mahdollisesti liittyviä riskejä syrjinnästä, kostotoimenpiteistä tai muista yhtäläisiin oikeuksiin vaikuttavista esteistä. Tunnistettujen riskien syitä on analysoitava sekä ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin. Lisäksi asiakirjassa tulee käydä läpi koulutuksen järjestäjän toimintaohjeita häirinnän ja seksuaalisen häirinnän estämiseksi. Asiakirjassa tulee myös selvittää, miten koulutuksen järjestäjä toteuttaa 3 luvun 19 §:n edellyttämää yhteistyövelvoitetta (aktiivisia toimenpiteitä toteuttaessaan koulutuksen järjestäjän on tehtävä yhteistyötä lasten ja työntekijöiden kanssa). Syrjintälain noudattamista valvoo syrjintävaltuutettu.

Norja

Norjassa varhaiskasvatuksesta säädetään varhaiskasvatustulaisissa (Lov om barnehager, Lov-2005-06-17 Nr 64). Lain tarkoituksena mainitaan muun muassa, että varhaiskasvatukseen tulee edistää demokratiaa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä kaikenlaista syrjintää. Lapsen sukupuoli tulee varhaiskasvatuksessa ottaa huomioon lapsen iän, toimintakyvyn ja muiden ominaisuuksien lisäksi. Varhaiskasvatuksen puitesuunnitelma (Rammeplan for barnehagen) täydentää tavoitteita demokratian ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi sekä syrjinnän ehkäisemiseksi.

Norjassa yhdenvertaisuus- ja syrjintälain (Lov om likestilling og forbud mot diskriminering LOV-2017-06-16-51) tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta ja estää syrjintää. Laki kattaa sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisemisen lisäksi myös muita perusteita, kuten esimerkiksi etnisyyden, uskonnon ja vammaisuuden. Varhaiskasvatuksen, koulun ja muiden oppilaitosten opetuksen ja opetusvälineiden tulee olla yhdenvertaisuus- ja syrjintälain tarkoitusta heijastavia (lain tarkoituksesta ks. 1 luvun 1 §). Viranomaisilla on velvollisuus työskennellä aktiivisesti ja suunnitelmallisesti tasa-arvon eteen sekä estää häirintää, seksuaalista häirintää, sukupuoleen perustuvaa häirintää sekä vastustaa stereotyyppioita. Yhdenvertaisuus- ja syrjintälain 4 luvun 24 §:n mukaan viranomaisten täytyy vuosittain kirjata ylös toimet, joita tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän ehkäisemiseksi tehdään. Heidän tulee myös arvioida näiden toimien tuloksia ja suunnitella, millaisia toimia tulevaisuudessa tarvitaan. Yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltolain toteutumista ja tasa-arvotyön raportointia valvoo tasa-arvo- ja syrjintävaltuutettu. Syrjintäkieltotoimioistuin vastaa tasa-arvo- ja syrjintäkieltolain perusteella tehdyistä valituksista.

Islanti

Islannissa varhaiskasvatuksesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (Lög um leikskóla 2008 nr. 90). Varhaiskasvatus muodostaa koulutusjärjestelmän ensimmäisen tason. Lain 1 luvun 2 artiklan mukaan yhdenvertaisuus on eräs varhaiskasvatusta ohjaavista arvoista. Sukupuolta ei kuitenkaan mainita erikseen. Kansallisen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman oppaan (2011, Aðalnámskrá Leikskóla) mukaan sukupuolten tasa-arvo on yksi varhaiskasvatuksen kuudesta peruspilarista.

Islannissa sukupuolten tasa-arvosta säädetään tasa-arvolaisissa (Lög um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna No. 150/2020). Lain tarkoituksena on ehkäistä sukupuoleen perustuvaa syrjintää sekä ylläpitää sukupuolten tasa-arvoa ja yhtäläisiä mahdollisuuksia kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Islannin tasa-arvolaisissa termillä sukupuoli viitataan naisiin, miehiin sekä henkilöihin, joiden sukupuoli on merkitty rekisteriin neutraaliksi. Islannin tasa-arvolakiin sisältyy tasa-arvosuunnitteluvuoro. Tasa-arvosuunnitelmat tulee käydä läpi vuosittain sekä päivittää tarpeen mukaan. Tasa-arvovirasto (Jafnréttisstofa) ohjeistaa ja valvoo tasa-arvosuunnitelmien laatua. Tasa-arvosuunnitteluvuoro ei kuitenkaan varsinaisesti koske varhaiskasvatuksessa olevia lapsia. Tasa-arvolain 2 luvun 14 artiklan mukaan oppilaita on suojeltava sukupuoleen perustuvalta väkivallalta ja häirinnältä sekä seksuaaliselta häirinnältä. Lain 2 luvun 15 artiklan mukaan koulujen toiminnassa sukupuoli ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on otettava huomioon kaikessa päätöksenteossa ja suunnittelussa. Kaikilla koulutusjärjestelmän tasoilla oppilaille on tarjottava asianmukaista tietoa sukupuolesta, tasa-arvosta, sukupuolistereotyyppioista, sukupuoleen perustuvista koulutus- ja työvalinnoista sekä asioista liittyen vammaisiin ja queer-ihmisiin. Opetus- ja oppimateriaali ei saa syrjiä mitään sukupuolta. Koulutus-, tiede ja kulttuuriministeriön valvoo, että sukupuolten tasa-arvo turvataan koulussa ja kasvatuksessa. Ministeriön alaisuudessa työskentelevä sukupuolten tasa-arvon neuvonantaja seuraa velvoitteiden toteuttamista sekä neuvoo osapuolia sukupuolten tasa-arvoon liittyen.

Tanska

Tanskassa varhaiskasvatuksesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (Lov om Dagtilbud nr 1326 af 09/09/2020). Siinä ei mainita sukupuolten tasa-arvoa. Laissa säädetään kuitenkin eräin edellytyksin heikommassa asemassa olevilla asuinalueilla asuvien lasten velvoitteesta osallistua pakolliseen varhaiskasvatukseen, jos he eivät muutoin ole päivähoitossa. Tämän velvoitteen tar-

koituksena on tukea lasten kehitystä (esimerkiksi kielellinen kehitys ja oppiminen) sekä tutustuttaa heitä yhteiskunnan keskeisiin arvoihin, kuten demokratiaan ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon.

Vahvistetun pedagogisen opetussuunnitelman perusteissa (Master for en styrket pædagogisk læreplan, 2016) mainitaan, että tasa-arvo ja demokratia on sisällytettävä konkreettisesti varhaiskasvatukseen arkeen. Lasten tulee voida osallistua ja vaikuttaa toimintaan taustastaan, sukupuolestaan, iästään ja kulttuuristaan riippumatta. Lapsi- ja opetusministeriön määräyksessä varhaiskasvatukseen pedagogisista tavoitteista ja opetussuunnitelman kuudesta pääteemasta mainitaan sukupuoli erikseen. Sen mukaan lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittyä täyteen potentiaaliinsa sukupuolesta ja muista tekijöistä riippumatta. Pedagogisen oppimisympäristön tulee tukea tätä. Vahvistetun pedagogisen opetussuunnitelman (Den styrkede pædagogiske læreplan, voimaan 2018) mukaan tasa-arvon ja demokratian tulee näkyä kaikessa pedagogisessa toiminnassa.

Sukupuolten tasa-arvosta säädetään laissa miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (Lov om ligestilling mellem mænd og kvinder, Ligestillingsloven LBK 2020:1147). Sen tarkoituksena on edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä ehkäistä sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja seksuaalista häirintää. Tasa-arvolaisissa ei mainita erikseen koulutusta tai varhaiskasvatusta, mutta laki velvoittaa myös koulutuksen (ja varhaiskasvatuksen) järjestäjiä. Tasa-arvolain perusteella koulutuksessa tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa ja luoda yhtäläiset lähtökohdat ja mahdollisuudet sukupuolesta riippumatta.

6 Lausuntopalaute

Keskeisille sidosryhmille järjestettiin esityksen valmistelun varhaisessa vaiheessa kuulemistilaisuus, joten kuulemistilaisuuden kannanottoja voitiin laajasti hyödyntää esityksen valmistelussa. Sidosryhmiltä pyydettiin näkemyksiä hallitusohjelmakirjauksesta ja sen vaikutuksista. Kuulemistilaisuuteen kutsutuille toimitettiin lisäksi alustavat pykäläluonnokset tasa-arvolain muutosehdotusten osalta. Kuultavilta toivottiin myös kirjallisia kommentteja.

Kannanotoissa suhtauduttiin lähes poikkeuksetta myönteisesti sukupuolten tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen varhaiskasvatuksessa. Myös tasa-arvosuunnitteluelvoitteen laajentamista oppilaitoksista varhaiskasvatukseen kannatettiin laajasti. Tärkeänä pidettiin, että tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään suunnitelmallisesti ja systemaattisesti. Toisaalta haasteita nähtiin varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen asettamisessa vaatimuksissa. Kannanotoissa pohdittiin esimerkiksi, missä toimintamuodoissa olisi tarkoituksenmukaista esittää tasa-arvosuunnitelman laatimista toimipaikkakohtaisesti. Lisäksi kuulemistilaisuudessa nostettiin esiin muun muassa lasten osallistumisen tavat, sukupuolen moninaisuuden huomioon ottaminen sekä henkilöstön koulutus. Kannanotoissa katsottiin myös, että oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluelvoitetta ei tulisi sellaisenaan laajentaa varhaiskasvatukseen.

Kuulemistilaisuuden palaute vaikutti osaltaan siihen, että esityksen valmistelussa kiinnitettiin huomiota varhaiskasvatuksen eri toimintamuotoihin. Toimipaikkakohtaista tasa-arvosuunnittelun veloitetta esitettäisiin vain päiväkotitoiminnalle. Sen sijaan perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatustoiminnan osalta esitettäisiin alueen toimijoille yhteisiä tasa-arvosuunnitelmia. Kuulemistilaisuudessa saadun palautteen myötä esityksen valmistelua jatkettiin niin, että varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluelvoitteesta ehdotetaan säädettäväksi omassa 5 b §:ssä sen sijaan, että siitä olisi ehdotettu säädettäväksi oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua koskevassa 5 a §:ssä.

Kuulemistilaisuudessa kritisoitiin, että ehdotetussa 5 §:n muutoksessa viitattaisiin tyttöihin ja poikiin. Katsottiin, että siinä tulisi viitata kaikkiin sukupuoliin. Viittausta kaikkiin sukupuoliin

ei kuitenkaan ehdoteta sisällytettäväksi 5 §:ään, sillä sukupuolen moninaisuus tulisi pykälässä otetuksi huomioon tasa-arvolain systematiikan mukaisesti lain 6 c §:n kautta. Tasa-arvolain 6 c §:ssä ehdotetaan säädettäväksi sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä myös varhaiskasvatuksessa.

Kaiken kaikkiaan kuulemistilaisuuden kommentteissa korostettiin varhaiskasvatuksen erityispiirteitä esimerkiksi peruskouluun verrattuna. Katsottiin, että varhaiskasvatuksessa korostuu oppimisen ja opettamisen tavoitteiden lisäksi myös hoivan ja kasvatuksen elementit. Myös lasten ikä ja kehitystaso asettavat omanlaisia vaatimuksiaan tasa-arvosuunnittelun toteuttamiselle.

Kirjallisella lausuntokierroksella 13.4.2022 – 27.5.2022 lausuntoja saapui yhteensä 29. Lausuntopyyntö lähetettiin seuraaville tahoille: Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Hyvinvointiala HALI ry, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL, Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT, lapsiasiavaltuutetun toimisto, Lastensuojelun Keskusliitto ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Miesjärjestöjen Keskusliitto ry, Miessakit ry, Naisasialiitto Unioni ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto, Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry, oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ, Opetushallitus, Samfundet Folkhälsan i svenska Finland rf, Sateenkaariperheet ry, Seta ry, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Suomen Kuntaliitto, Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry, tasa-arvoasiain neuvottelukunta (Tane), tasa-arvovaltuutetun toimisto, Tehy ry, Trasek ry, Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Näistä lausunnon antoivat Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL, Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT, lapsiasiavaltuutetun toimisto, Miesjärjestöjen keskusliitto ry, Miessakit ry, Naisasialiitto Unioni ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto, Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry, oikeusministeriö (ei lausuttavaa), Opetusalan Ammattijärjestö OAJ, Opetushallitus, Sateenkaariperheet ry, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira), Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia, Suomen Kuntaliitto, tasa-arvoasiain neuvottelukunta (Tane), tasa-arvovaltuutettu, Tehy ry (lausunnossa on tehty yhteistyötä Suomen Lastenhoitoalan Liiton kanssa), Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Lisäksi lausunnon antoivat Ahvenanmaan maakunnan hallitus (Ålands landskapsregering), Amnesty International Suomen osasto, Miesten tasa-arvo ry, Pelastakaa Lapset ry, Salon kaupunki (ei lausuttavaa), Sivista – Sivistystyönantajat ry, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL sekä Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry. Oikeusministeriö ja Salon kaupunki ilmoittivat, että heillä ei ole lausuttavaa esitysluonnoksesta.

Suurin osa lausunnon antajista piti esitystä tärkeänä ja kannatettavana. Suunnitelmallisen tasa-arvotyön aloittaminen jo varhaiskasvatuksessa nähtiin tärkeänä niin varhaiskasvatuksessa olevien lasten hyvinvoinnin, heidän tulevaisuutensa kuin koko yhteiskunnan kehityksen kannalta. Muutamissa lausunnoissa katsottiin, että esityksen tavoitteet olisivat kuitenkin tarkoituksenmukaisemmin saavutettavissa muilla keinoin, kuten varhaiskasvatuksessa olemassa olevia suunnitelmia kehittämällä ja tarkentamalla tai varhaiskasvatustilaa uudistamalla. Muutama lausunnon antanut taho ei kannattanut esitystä erityisesti edellä mainitusta johtuen.

Useassa lausunnossa todettiin, että laadukas tasa-arvosuunnittelu ja suunnitelman tehokas toimeenpano edistäisivät lapsen oikeutta turvalliseen kasvuun ja kehitykseen sukupuolesta riippumatta. Esityksellä nähtiin jopa syrjäytymistä ennaltaehkäisevä vaikutus. Pidemmillä aikavälillä myönteisiä vaikutuksia nähtiin myös koulutuksen ja työmarkkinoiden segregoation purkamiseen. Laadukkaan tasa-arvosuunnittelun ja suunnitelman toteuttamisen kannalta ensiarvoisen tärkeänä nähtiin varhaiskasvatushenkilöstön koulutus ja suunnitelmaan sitoutuminen sekä suunnitelman toteutumisen seuranta. Lausunnoissa toivottiin tasa-arvokysymysten sisällyttämistä varhaiskasvatushenkilöstön peruskoulutukseen sekä täydennyskoulutukseen. Myös käytännön soveltamisopas ja koulutustilaisuudet suunnitteluvaiheen jalkauttamiseksi saivat kannatusta.

Toisaalta monessa lausunnossa ilmaistiin huoli tasa-arvosuunnitteluelvoitteen vaikutuksesta varhaiskasvatuksen henkilöstön työmäärään ja työn kuormittavuuteen. Lausunnoissa todettiin, että ilman riittävää resursointia lakimuutoksen hyvät ja kannatettavat tavoitteet jäisivät toteuttamatta.

Lausuntokierroksella annettujen lausuntojen johdosta (katso esimerkiksi lapsiasianvaltuutetun ja tasa-arvovaltuutetun lausunnot) esityksessä ehdotetun 5 b §:n muotoilua koskien lasten osallisuutta muutettiin siten, että muotoilu olisi selkeämmin linjassa lapsen oikeuksien yleissopimuksen kanssa. Myös pykälän perusteluja tarkennettiin tältä osin. Lausuntopalautteen johdosta 5 b §:n säännöskohtaisia perusteluja pyrittiin selkeyttämään myös varhaiskasvatuksen järjestäjän ja palveluntuottajan vastuun osalta. Lisäksi esitysluonnoksen perusteluihin tehtiin myös muilta osin teknisluonteisia tarkistuksia ja kirjoitusasuun pieniä selkeyttäviä muutoksia.

Lausunnoissa toivottiin, että tasa-arvolakiin ja yhdenvertaisuuslakiin ehdotetut muutokset koskien varhaiskasvatusta olisivat yhdenmukaiset. Tasa-arvolain muutos on valmisteltu yhteistyössä oikeusministeriön kanssa ja pyrkimyksenä on ollut varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluelvoitteiden yhdenmukaisuus. Toisaalta tasa-arvolain muotosehdotus on sidoksissa tasa-arvolain systematiikkaan ja lain erityispiirteisiin. Esimerkiksi ehdotettu tasa-arvosuunnitelman päivittäminen vuoden tai enintään kolmen vuoden välein on yhdenmukainen tasa-arvolain nykyisen 5 a §:n vastaavan veloitteen kanssa.

Lausunnoissa ehdotettiin jatkovalmistelussa myös harkittavaksi tasa-arvolain 8 b §:n syrjintäkiellon ulottamista kokonaan tai ainakin häirinnän osalta koskemaan myös varhaiskasvatusta (katso erityisesti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan lausunto). Myös 10 a §:ää ehdotettiin laajennettavaksi varhaiskasvatukseen. Viitaten tasa-arvovaltuutetun kertomukseen eduskunnalle (K 1/2022 vp) ja yhdenvertaisuuslakiin ehdotettuun muutokseen opetus- ja kulttuuriministeriö esitti, että tietoon tulleeseen häirintään puuttumatta jättäminen olisi katsottava syrjinnäksi myös varhaiskasvatuksessa ja oppilaitoksissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan tästä voitaisiin säätää esimerkiksi tasa-arvolain 8 d §:ssä. Lausunnoissa ehdotettujen kyseisten muutosten tekeminen tasa-arvolakiin vaatisi tarkempaa arviointia ja lisätarkastelua, jota tässä yhteydessä ei ole mahdollista toteuttaa. Nämä ja monet muut lausuntokierroksella esiin nousseet asiat ovat kuitenkin tärkeitä kommentteja ja näkemyksiä tulevaisuutta ajatellen.

7 Säännöskohtaiset perustelut

3 §. Määritelmiä. Pykälään lisättäisiin uusi *8 momentti*, jossa olisi *varhaiskasvatuksen järjestäjän* määritelmä. Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tarkoitettaisiin tasa-arvolaisia sitä, joka järjestää lakiin perustuvaa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen järjestämisestä säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Varhaiskasvatuslain 5 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

Kunta voi järjestää varhaiskasvatuspalvelut itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa, hankkia ne muulta julkiselta tai yksityiseltä varhaiskasvatuksen palveluntuottajalta tai myöntää varhaiskasvatusta varten palvelusetelin. Yksityinen varhaiskasvatuksen palveluntuottaja voi toimia varhaiskasvatuksen järjestäjänä silloin, kun kunta ei toimi järjestäjänä ja palveluntuottaja saa järjestämiseen yksityisen hoidon tukea. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa varhaiskasvatuksen toimipaikkojen toiminnasta. Yksityinen avoin varhaiskasvatus ei kuulu varhaiskasvatuslain piiriin ja jäisi näin ollen myös tämän esityksen ulkopuolelle.

5 §. *Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että se laajenisi koskemaan myös varhaiskasvatusta. Pykälän otikkoon lisättäisiin viittaus varhaiskasvatukseen. Lisäksi säädettäisiin uusi *2 momentti*, joka koskisi tasa-arvon toteuttamista varhaiskasvatuksessa. Sen mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien olisi huolehdittava, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Uuden 2 momentin velvoitteet koskisivat varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia. Varhaiskasvatuksen järjestäjän määritelmä olisi lain 3 §:ssä. Varhaiskasvatuksen palveluntuottajalla tarkoitettaisiin sitä, joka tarjoaa varhaiskasvatuspalveluja. Varhaiskasvatuksen palveluntuottaja voi olla esimerkiksi kunta, kuntayhtymä, julkisyhteisön perustama liikeyritys tai yksityinen yritys tai yhteisö.

Pykälän 2 momentissa viitattaisiin tyttöihin ja poikiin, koska vastaavasti säädetään jo nykyisin oppilaitoksia koskevassa pykälän 1 momentissa. Lainkohta koskisi kuitenkin kaikkia lapsia sukupuolesta riippumatta. Sukupuolen moninaisuus tulisi pykälässä otetuksi huomioon lain 6 c §:n kautta, jossa ehdotetaan säädettäväksi sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisystä myös varhaiskasvatuksessa.

Ehdotetut muutokset täydentäisivät varhaiskasvatuslain 3 §:ssä säädettyä sukupuolten tasa-arvoa koskevaa tavoitetta. Varhaiskasvatuslain 3 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Kyseinen tasa-arvoa koskeva tavoitekirjaus lisättiin varhaiskasvatuslakiin vuonna 2015 (laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 580/2015) ja tuli voimaan 1.8.2015. Kun uusi varhaiskasvatuslaki astui voimaan 1.9.2018, siirtyi tasa-arvokirjaus uuteen lakiin sellaisenaan.

Varhaiskasvatuslain 2 §:n mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Koska varhaiskasvatuksen kohderyhmänä ovat 0-6-vuotiaat lapset ja lapset omaksuvat jo varhain sukupuoliin liitetyn roolijaon, varhaiskasvatuksen on tärkeää olla sukupuolitietoista. Näin ollen tulisi välttää esimerkiksi sukupuolistereotyyppien uusintamista. Varhaiskasvatuksen muodostuessa kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta, lasten kohtaamisen tulisi olla tasa-arvoista näillä kaikilla osa-alueilla.

Pykälän 1 momentin viimeinen lause siirrettäisiin uudeksi *3 momentiksi* ja se laajennettaisiin koskemaan myös varhaiskasvatusta. Näin ollen tasa-arvoa edistettäisiin koulutuksen ja opetuksen lisäksi myös varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tämä on erityisen tärkeää varhaiskasvatuksessa, koska lapset ovat 0-6-vuotiaita. Lisäys tarkoittaisi käytännössä esimerkiksi, että varhaiskasvatuksessa lapsille suunnatussa tasa-arvokasvatuksessa tulisi toimia lasten ikäkauden ja kehityksen asettamissa raameissa.

5 b §. *Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 b §. Pykälässä säädettäisiin varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelun veloitteesta. Velvoite koskisi myös yksityisiä palveluntuottajia. Uusi pykälä vastaisi pitkälti oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua koskevaa 5 a §:ää, jonka sisältöä on kuvattu pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 19/2014 vp, s. 110–113). Oma varhaiskasvatusta koskeva pykälä olisi tarpeen, koska tällöin tasa-arvosuunnittelovelvoitteesta voitaisiin ottaa tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon varhaiskasvatusta koskevat erityispiirteet, kuten lasten ikä ja kehitystaso sekä

varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot. Koska varhaiskasvatus eroaa esimerkiksi perusopetuksesta, on perusteltua, että myös niiden tasa-arvosuunnittelun velvoitteissa painotetaan eri asioita. Pykälä olisi laadittu siten, että 1 momentin toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnittelun velvoite olisi pääsääntö, mutta 2 momentissa olisi perhepäivähoitoa ja kunnallista avointa varhaiskasvatusta koskeva erityissääntely.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin velvoite laatia varhaiskasvatuksessa toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnitelma. Varhaiskasvatuslain 5 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Näin ollen kunta vastaisi myös, että varhaiskasvatuksen toimipaikoissa laaditaan tasa-arvosuunnitelma. Kunnan vastuulla on huolehtia, että sen hallinnoimissa varhaiskasvatuksen toimipaikoissa laaditaan toimipaikkakohtaiset tasa-arvosuunnitelmat. Tilanteissa, joissa varhaiskasvatuspalvelun kunnalle tuottaa palveluntuottaja, kuten esimerkiksi yksityinen päiväkotitoiminta, palveluntuottaja laatii tasa-arvosuunnitelman. Myös yksityisen hoidon tuella järjestetyssä toiminnassa yksityinen päiväkotitoiminnan järjestäjä vastaisi itse suunnitelman laatimisesta. Ehdotetun 5 b §:n mukainen velvoite laatia toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnitelma koskisi vain päiväkotitoimintaa sekä päiväkotien yhteydessä toimivia esikouluja. Ehdotetun 5 b §:n 2 momentissa säädettäisiin perhepäivähoitoa ja kunnallista avointa varhaiskasvatusta koskevasta poikkeuksesta toimipaikkakohtaiseen tasa-arvosuunnitelman laatimiseen.

Varhaiskasvatuksen toimipaikalla tarkoitettaisiin fyysistä kokonaisuutta, jossa varhaiskasvatuksen palveluntuottaja harjoittaa varhaiskasvatuslain mukaista toimintaa. Varhaiskasvatuksen toimipaikka olisi esimerkiksi päiväkotitoiminta. Voi kuitenkin olla tarkoituksenmukaista, että joissakin tilanteissa päiväkotitoiminnan tasa-arvosuunnitelma laadittaisiin varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaan varhaiskasvatusyksikölle. Tämä voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteissa, joissa varhaiskasvatusyksikkö muodostuu muutamasta toimipaikasta ja niillä on yhteinen päiväkodin johtaja. Lasten osallisuuden toteutuminen ei kuitenkaan saisi vaarantua. Päiväkotitoiminnan osalta esimerkiksi kuntatasolla laadittu yleisempi tasa-arvosuunnitelma ei olisi riittävä. Tämä liittyy siihen, että sääntelyn ajatuksena ei ole vain tasa-arvosuunnitelman laatiminen, vaan ennen kaikkea muutokset varhaiskasvatuksen toiminnassa ja arjessa, niin että varhaiskasvatus olisi entistä sukupuolitietoisempää ja tasa-arvoisempää.

Lisäksi pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että suunnitelma laadittaisiin yhteistyössä henkilöstön kanssa. Henkilöstön sitoutuminen suunnitelmaan ja sen toteuttamiseen on tärkeää. Lapsille olisi varattava mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tällä tarkoitetaan, että varhaiskasvatusarjessa lapset tulisi ottaa mukaan tasa-arvosuunnitelman laatimiseen. Kyseisen muotoilun tarkoituksena on korostaa, että kyse on nimenomaisesti lasten oikeudesta, ei velvollisuudesta. Maininnalla iän ja kehityksen huomioon ottamisesta tarkoitetaan, että lasten kuuleminen ja osallisuus tulisi toteuttaa tarkoituksenmukaisella tavalla suhteessa lasten ikään ja kehitykseen. Edelleen 1 momentissa säädettäisiin, että tasa-arvosuunnitelman ei välttämättä tarvitse olla erillinen suunnitelma, vaan se voitaisiin sisällyttää osaksi muuta toimipaikan suunnitelmaa. Tällainen muu toimipaikan suunnitelma voisi olla esimerkiksi päiväkodin toimintasuunnitelma taikka yksityisen palveluntuottajan omavaltavaltasuunnitelma.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen osalta poikkeus velvoitteeseen laatia toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnitelma. Niiden osalta kunta laatii yhteistyössä alueensa perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoiden kanssa molemmille toimijoille omat tasa-arvosuunnitelmat. Yhteistyö voisi tarkoittaa esimerkiksi työpajan järjestämistä. Ei olisi tarkoituksenmukaista, että yksittäiset perhepäivähoitajat laatisivat oman tasa-arvosuunnitelman. Perhepäivähoidon ja

kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijat ovat keskenään hyvin erilaisia, joten tarkoituksenmukaista olisi, että tasa-arvosuunnitelmat laadittaisiin erikseen perhepäivähoidon toimijoille sekä erikseen kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille. Kunnan yhteistyössä toimijoiden kanssa laatima yhteinen perhepäivähoidon tasa-arvosuunnitelma voisi koskea alueen kaikkia perhepäivähoidon toimijoita, yksityiset toimijat mukaan lukien. Samoin kunta vastaisi siitä, että sen alueen kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laadittaisiin yhteistyössä yhteinen tasa-arvosuunnitelma. Yksityinen avoin varhaiskasvatus ei kuulu varhaiskasvatuslain soveltamisalaan ja jäisi näin ollen myös tämän sääntelyn ulkopuolelle. Ehdotettua 2 momentin poikkeusta lukuun ottamatta myös perhepäivähoitoa ja avointa varhaiskasvatusta koskevat tasa-arvosuunnitelmat laadittaisiin muuten 5 b §:n mukaisesti.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tasa-arvosuunnitelman sisällöstä. Suunnitelman osa-alueet olisivat selvitys varhaiskasvatuksen toimipaikan tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Momentti vastaisi 5 a §:n 2 momentissa säädettyä oppilaitosten tasa-arvosuunnitelman sisältöä. Oppilaitosten tasa-arvosuunnitelman sisältöä on kuvattu 5 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 19/2014 vp, s. 111-112).

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua koskevista erityisistä vaatimuksista. Koska varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu eroaa oppilaitosten tasa-arvosuunnittelusta erityisesti lasten iän takia, olisi perusteltua säätää varhaiskasvatukseen erityisvaatimukset, jotka eroaisivat oppilaitoksista koskevista vaatimuksista. Pykälän 4 momentin mukaan varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, käytettävien materiaaleihin, lasten huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Vuorovaikutuksen ja ohjauksen näkökulmasta keskeistä olisi, että varhaiskasvatushenkilökunta tiedostaisi omat stereotypiansa ja sitä kautta toiminnasta tulisi sukupuolittaisempaa. Tähän voi liittyä esimerkiksi, kuinka lelut tai kirjat päiväkodissa asetellaan ja onko toiminnassa sukupuolisteereotypioita.

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59/1991 ja 60/1991) eräänä yleisperiaatteena on lasten näkemysten kunnioittaminen kaikissa heitä itseään koskevissa asioissa. Lasten osallistuminen tasa-arvosuunnitelman tekemiseen ja sen toimeenpanoon on varhaiskasvatuksessa lasten iästä ja kehitystasosta johtuen erilaista kuin esimerkiksi peruskoulussa tai muissa oppilaitoksissa. Lasten ikä ei kuitenkaan ole peruste evätä heiltä osallisuutta. Päinvastoin, lasten osallisuutta ja mielipiteen ilmaisua tulee tukea myös varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten ikä ja kehitys tulee kuitenkin ottaa huomioon. Lasten osallistumisen tulisi tapahtua lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen sekä ikäkauden edellytysten asettamisessa puitteissa, käytännössä esimerkiksi leikin kautta.

Ehdotetun 4 momentin viittaus käytettäviin materiaaleihin tarkoittaa kaikkea varhaiskasvatuksen materiaalia, kuten leluja, kirjoja tai toimintaympäristöä yleensä. Pykälän 4 momentissa säädettäisiin myös seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän poistamisesta, mikä sisältyy myös oppilaitoksista koskevaan 5 a §:n 3 momenttiin. Koska asia on erityisen tärkeä, sisällytettäisiin se myös varhaiskasvatusta koskevaan pykälään.

Ehdotetun 5 momentin mukaan vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voitaisiin laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tämä vastaisi oppilaitoksista koskevan 5 a §:n 3 momenttia.

Pykälässä säädetty tasa-arvosuunnittelun velvoite koskisi myös varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettyä esiopetusta. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodissa, koulussa tai muussa soveltuvaan paikassa. Näin ollen käytännössä oppilaitosten yhteydessä järjestettyä esiopetusta koskisi lain 5 a §:ssä tarkoitettu tasa-arvosuunnittelun velvoite. Sen sijaan esimerkiksi päiväkodin yhteydessä tapahtuva esiopetus olisi 5 b §:n mukaisen tasa-arvosuunnittelovelvoitteen piirissä. Koska varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelun velvoitteen sisältö poikkeaisi jonkin verran oppilaitoksia koskevasta velvoitteesta, olisi myös esiopetusta koskeva tasa-arvosuunnitelma jonkin verran erilainen riippuen siitä, missä esiopetus järjestetään. Ei ole tarkoituksenmukaista, että oppilaitokset velvoitettaisiin laatimaan niiden yhteydessä järjestettävää esiopetusta varten erillinen tasa-arvosuunnitelma. On kuitenkin tärkeää, että sellaiset oppilaitokset, joiden yhteydessä on esiopetusta, ottaisivat tasa-arvosuunnittelutyössään huomioon esiopetuksessa olevien lasten iän ja kehityksen sekä ikä- ja kehitystasoon liittyvät erityispiirteet.

6 c §. *Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy.* Lain 6 c §:ää muutettaisiin siten, että se laajenisi koskemaan myös varhaiskasvatusta. Pykälä tuli alun perin voimaan vuoden 2015 alussa ja tuolloin hallituksen esityksen perusteluissa (HE 19/2014 vp) korostettiin, että pykälä täydentää 4, 4 a, 5, 5 a, 6, 6 a ja 6 b §:n velvoitteita, jotka on säädetty naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Perusteluissa linjattiin, että säännökset muodostavat kokonaisuuden, jonka ajatuksena on, että tasa-arvoa edistetään ottaen huomioon virallisen sukupuolen lisäksi myös sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy. Kun 6 c §:ää nyt ehdotetaan laajennettavaksi varhaiskasvatukseen, tulisi varhaiskasvatus osaksi edellä kuvattua kokonaisuutta, jolloin varhaiskasvatuksen tasa-arvotyössä ja ehdotetussa tasa-arvosuunnittelun velvoitteessa otettaisiin huomioon kaikki lapset sukupuolesta riippumatta.

Pykälän *1 momenttiin* lisättäisiin viittaus varhaiskasvatuksen järjestäjiin ja palveluntuottajiin. Muutosten myötä velvollisuus ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti koskisi myös varhaiskasvatusta. Syrjintää voidaan ennaltaehkäistä esimerkiksi pitämällä huolta, että ihmisten erilaisia sukupuoli-identiteettejä ja sukupuolen ilmaisuuden tapoja kunnioitetaan. Varhaiskasvatuksessa kyse on 0-6-vuotiaista lapsista, joten sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun liittyvät asiat voivat ilmetä eri tavalla kuin esimerkiksi perusopetuksessa. Sukupuoli-identiteetti muodostuu ja kehittyy lapsuuden ja nuoruuden aikana, joten siihen ja sukupuolenilmaisuun on tärkeää kiinnittää huomiota myös varhaiskasvatuksessa. On myös syytä huomata, että sukupuoli-identiteetti voi olla eri aikoina erilainen.

Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin viittaus varhaiskasvatukseen. Näin ollen myös varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaessa ja toimenpiteistä päätettäessä tulisi ottaa huomioon 1 momentissa tarkoitettu velvoite. Varhaiskasvatuksessa syrjintää voitaisiin ennaltaehkäistä esimerkiksi siten, että lapsille kerrottaisiin ihmisten erilaisuudesta ja siitä, että kaikki ovat yhtä arvokkaita.

18 §. *Tarkastukset ja virka-apu.* Tasa-arvovaltuutetun oikeus suorittaa tarpeellinen tarkastus ulotettaisiin koskemaan myös varhaiskasvatuksen toimipaikkaa. Tämä tehtäisiin lisäämällä pykälän 1 momenttiin maininta varhaiskasvatuksen toimipaikasta. Lisäksi 18 §:n 1 momenttiin lisättäisiin rajaus, jonka mukaan pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävä tila rajattaisiin tarkastusoikeuden ulkopuolelle. Rajaus olisi tarpeellinen, koska esimerkiksi perhepäivähoito tapahtuu usein perhepäivähoitajan kotona. Kotirauha on turvattu perustuslain 2 luvun 10 §:ssä.

19 §. *Ohjeiden ja neuvojen antaminen sekä sovinnon edistäminen.* Pykälä ulotettaisiin koskemaan varhaiskasvatusta lisäämällä sen 3 momenttiin maininta varhaiskasvatuksen järjestäjästä ja palveluntuottajasta sekä viittaus uuteen 5 b §:ään. Pykälän 1 momentin mukaan se, joka epäilee

joutuneensa tasa-arvolaisissa tarkoitetun syrjinnän kohteeksi, voi pyytää tasa-arvovaltuutetulta ohjeita ja neuvoja asiassa. Pykälän 2 momentissa säädetään, miten tasa-arvovaltuutetun on ohjein ja neuvoin pyrittävä siihen, että lainvastaista menettelyä ei jatketa tai uusita. Pykälän 3 momentti koskee nimenomaisesti tasa-arvosuunnitelmia. Mikäli ohjeista tai neuvoista huolimatta tasa-arvosuunnitelman laatiminen laiminlyödään, tasa-arvovaltuutettu voi asettaa määräajan, jonka kuluessa velvollisuus on täytettävä. Pykälän 4 momentissa puolestaan säädetään, että tasa-arvovaltuutettu voi ryhtyä toimenpiteisiin sovinnon aikaansaamiseksi tasa-arvolaisissa tarkoitettua syrjintää koskevissa asioissa.

20 §. *Asian saattaminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi.* Lain 20 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen 2 momenttiin lisättäisiin viittaus uuteen 5 b §:ään. Tällöin tasa-arvovaltuutettu voisi saattaa myös varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluelvoitetta koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten. Nykyisen tasa-arvolain 20 §:n 2 momentin mukaan tasa-arvovaltuutettu voi saattaa 5 a ja 6 a §:n vastaista menettelyä koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten. Mainitussa 5 a §:ssä säädetään oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmista (Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa) ja 6 a §:ssä työpaikkojen tasa-arvosuunnitelmista (Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi työelämässä). Ehdotettu muutos on keskeinen, jotta tasa-arvovaltuutettu voisi saattaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi myös varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluelvoitteen vastaiset menettelyt. Asian käsittelystä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa säädetään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetussa laissa (1327/2014).

21 §. *Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta lainvastaisen menettelyn johdosta.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen 4 momenttiin lisättäisiin maininta varhaiskasvatuksen järjestäjästä ja palveluntuottajasta sekä viittaus uuteen 5 b §:ään. Ehdotetun muutoksen mukaisesti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voisi tasa-arvovaltuutetun esityksestä velvoittaa tasa-arvosuunnitteluelvoitteen laiminlyöneen varhaiskasvatuksen järjestäjän tai palveluntuottajan laatimaan tasa-arvosuunnitelma määräajassa. Velvoitetta olisi mahdollista tehostaa sakon uhalla. Sama mahdollisuus on nykyisin jo koulutuksen järjestäjän ja työnantajan osalta, ja ehdotetulla muutoksella se laajennettaisiin koskemaan myös varhaiskasvatusta. Tasa-arvosuunnitteluelvoitteen laiminlyöntinä voitaisiin esimerkiksi pitää menettelyä, jossa tasa-arvosuunnitelmaa ei olisi laadittu ollenkaan tai laadittu tasa-arvosuunnitelma ei vastaisi, mitä siitä tasa-arvolaisissa säädetään. Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelmasta säädettäisiin tarkemmin uudessa 5 b §:ssä.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Tasa-arvosuunnittelun velvoite sisällytettäisiin myös Opetushallituksen määräyksiin: Varhaiskasvatuksen suunnittelun perusteet sekä Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatuksen suunnittelun perusteet 2022 on ennakoivasti jo ottanut huomioon ehdotetun tasa-arvosuunnitteluelvoitteen.

9 Voimaantulo

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.6.2023.

10 Toimeenpano ja seuranta

Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluvetoisuuden tehokkaan toimeenpanon kannalta olisi tarkoituksenmukaista laatia varhaiskasvatustoimijoiden tueksi opas, jossa käsiteltäisiin käytännönläheisesti varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua. Kun tasa-arvosuunnittelun velvoite vuonna 2015 laajennettiin perusopetukseen, julkaisi Opetushallitus tasa-arvosuunnittelua koskevan oppaan (Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2015:5). Vastaavanlainen opas tai tietoaaineisto olisi hyödyllinen myös varhaiskasvatuksen osalta.

Esitetyn velvoitteen toimeenpanossa keskeistä olisi myös varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus sukupuolten tasa-arvon edistämistyössä.

11 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2023 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

12 Suhde perustuslakiin ja sääntämismääräykset

Esityksessä ehdotettu sääntely liittyy perustuslain 6 §:ssä säädettyyn yhdenvertaisuuteen. Perustuslain 6 §:n 2 momentissa säädetään syrjintäkiellosta. Sukupuoli on yksi kielletyistä syrjintäperusteista. Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla pyritään estämään sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää.

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Jokaista lasta tulee kohdella yksilönä, ei passiivisena toiminnan kohteena (HE 309/1993 vp, s. 45, PeVM 25/1994 vp, s. 7). Myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lapsella on oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Edelleen YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklassa linjataan, että lapsen etu tulee asettaa etusijalle muun muassa kaikissa lainsäädäntötoimissa. Esityksen lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen. Esityksessä ehdotetaan, että lapsille on varattava mahdollisuus osallistua tasa-arvosuunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Lisäksi lasten osallisuuteen tulisi muutenkin kiinnittää erityistä huomiota. Lapsille turvattaisiin näin ollen perustuslain ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Esityksessä on kyse varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelusta eli alle kouluikäisistä lapsista, joten osallistuminen tapahtuisi lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen sekä ikäkauden edellytysten asettamisissa puitteissa. Esityksellä muutoksilla edistetään ja turvataan varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten tasa-arvoista kohtelua ja lasten osallisuutta.

Perustuslain 6 §:n 4 momentin mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Tasa-arvolaki on tärkeä yksittäinen tätä perustuslaillista toimeksiantoa toteuttava säädös (PeVL 40/2004 vp, s. 2). Esityksessä ehdotettu velvoite edistää tasa-arvoa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatusta koskeva tasa-arvosuunnittelun velvoite ovat 6 §:n 4 momentissa tarkoitettua sukupuolten tasa-arvon edistämistä. Esityksessä ehdotetut muutokset laajentaisivat ja vahvistaisivat tasa-arvon edistämistä koskevaa sääntelyä alle kouluikäisten lasten osalta.

Lisäksi esityksessä tarkastuksia ja virka-apua koskevaan 18 §:ään ehdotettu muutos liittyy perustuslain 10 §:ssä säädettyyn yksityiselämän suojaan. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan

jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Esitetyssä muutoksessa 18 §:ään lisätään rajausta, jonka mukaan tarkastusta ei saa tehdä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa. Esityksessä ehdotettu rajausta turvaisi perustuslain mukaista kotirauhan toteutumista.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksityksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 5 ja 6 c §, 18 §:n 1 momentti, 19 §:n 3 momentti, 20 §:n 2 momentti ja 21 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 5 ja 6 c § sekä 19 §:n 3 momentti ja 21 §:n 4 momentti laissa 1329/2014, 18 §:n 1 momentti laissa 1023/2008 ja 20 §:n 2 momentti laissa 915/2016, sekä lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1329/2014 ja 657/2021, uusi 8 momentti ja lakiin uusi 5 b § seuraavasti:

3 §

Määritelmiä

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tarkoitetaan tässä laissa sitä, joka järjestää lakiin perustuvaa varhaiskasvatusta.

5 §

Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

5 b §

Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja vastaavat siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa laaditaan vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapsille on varattava mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvosuunnitelma voidaan sisällyttää osaksi muuta toimipaikan suunnitelmaa.

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen kunta vastaa siitä, että sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laaditaan toimipaikkakohtaisen suunnitelman sijaan yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa yhteiset tasa-arvosuunnitelmat.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys varhaiskasvatuksen toimipaikan tasa-arvotilanteesta;

- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, käytettäviin materiaaleihin ja huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

6 c §

Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen, varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu velvoite tulee ottaa huomioon oppilaitoksen, varhaiskasvatuksen ja työnantajan 5 a, 5 b ja 6 a §:n mukaisia tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaessa ja tasa-arvoa edistävästä toimenpiteistä päätettäessä.

18 §

Tarkastukset ja virka-apu

Tasa-arvovaltuutetulla on oikeus suorittaa tarpeellinen tarkastus työpaikalla, oppilaitoksessa, varhaiskasvatuksen toimipaikassa tai etujärjestössä taikka tavaroiden tai palvelujen tarjoajan liiketiloissa, jos on syytä epäillä, että on menetelty tämän lain vastaisesti taikka että tässä laissa säädettyjä tasa-arvovelvoitteita ei muutoin ole noudatettu. Tarkastusta ei saa tehdä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa.

19 §

Ohjeiden ja neuvojen antaminen sekä sovinnon edistäminen

Havaitessaan, että koulutuksen järjestäjä, varhaiskasvatuksen järjestäjä tai palveluntuottaja taikka työnantaja 2 momentissa tarkoitetuista ohjeista tai neuvoista huolimatta laiminlyö 5 a, 5 b tai 6 a §:ssä säädetyn velvollisuutensa laatia tasa-arvosuunnitelma, tasa-arvovaltuutettu voi asettaa kohtuullisen määräajan, jonka kuluessa velvollisuus on täytettävä.

20 §

Asian saattaminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi

Tasa-arvovaltuutettu voi saattaa 5 a, 5 b ja 6 a §:n vastaista menettelyä koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten.

21 §

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta lainvastaisen menettelyn johdosta

Tasa-arvovaltuutetun esityksestä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi, tarvittaessa sakkon uhalla, velvoittaa koulutuksen järjestäjän, varhaiskasvatuksen järjestäjän tai palveluntuottajan taikka työnantajan, joka on laiminlyönyt 5 a, 5 b tai 6 a §:ssä tarkoitetun velvollisuuden, määräajassa laatimaan tasa-arvosuunnitelman.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 19.9.2022

Pääministeri

Sanna Marin

Pohjoismaisen yhteistyön ja tasa-arvon ministeri Thomas Blomqvist

Laki

naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 5 ja 6 c §, 18 §:n 1 momentti, 19 §:n 3 momentti, 20 §:n 2 momentti ja 21 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 5 ja 6 c § sekä 19 §:n 3 momentti ja 21 §:n 4 momentti laissa 1329/2014, 18 §:n 1 momentti laissa 1023/2008 ja 20 §:n 2 momentti laissa 915/2016, sekä *lisätään* 3 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1329/2014 ja 657/2021, uusi 8 momentti ja lakiin uusi 5 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Määritelmiä

Määritelmiä

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tarkoitetaan tässä laissa sitä, joka järjestää lakiin perustuvaa varhaiskasvatusta.

5 §

5 §

Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa ja opetuksessa

Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että työllillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. *Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.*

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että työllillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien on huolehdittava siitä, että työllillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatusta tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

5 b §

Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja vastaavat siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa laaditaan vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapsille on varattava mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvosuunnitelma voidaan sisällyttää osaksi muuta toimipaikan suunnitelmaa.

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen kunta vastaa siitä, että sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laaditaan toimipaikkakohtaisen suunnitelman sijaan yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa yhteiset tasa-arvosuunnitelmat.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

1) selvitys varhaiskasvatuksen toimipaikan tasa-arvoilanteesta;

2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;

3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, käytettäviin materiaaleihin ja huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

6 c §

Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy

6 c §

Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy

Voimassa oleva laki

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu velvoite tulee ottaa huomioon oppilaitoksen ja työnantajan 5 a ja 6 a §:n mukaisia tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaessa ja tasa-arvoa edistävistä toimenpiteistä päätettäessä.

18 §

Tarkastukset ja virka-apu

Tasa-arvovaltuutetulla on oikeus suorittaa tarpeellinen tarkastus työpaikalla, oppilaitoksessa tai etujärjestössä taikka tavaroiden tai palvelujen tarjoajan liiketiloissa, jos on syytä epäillä, että on menetelty tämän lain vastaisesti taikka että tässä laissa säädettyjä tasa-arvovelvoitteita ei muutoin ole noudatettu.

19 §

Ohjeiden ja neuvojen antaminen sekä sovinnon edistäminen

Havaitessaan, että koulutuksen järjestäjä tai työnantaja 2 momentissa tarkoitetuista ohjeista tai neuvoista huolimatta laiminlyö 5 a tai 6 a §:ssä säädetyn velvollisuutensa laatia tasa-arvosuunnitelma, tasa-arvovaltuutettu voi asettaa kohtuullisen määräajan, jonka kuluessa velvollisuus on täytettävä.

20 §

Ehdotus

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen, *varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien* sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu velvoite tulee ottaa huomioon oppilaitoksen, *varhaiskasvatuksen* ja työnantajan 5 a, 5 b ja 6 a §:n mukaisia tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaessa ja tasa-arvoa edistävistä toimenpiteistä päätettäessä.

18 §

Tarkastukset ja virka-apu

Tasa-arvovaltuutetulla on oikeus suorittaa tarpeellinen tarkastus työpaikalla, oppilaitoksessa, *varhaiskasvatuksen toimipaikassa* tai etujärjestössä taikka tavaroiden tai palvelujen tarjoajan liiketiloissa, jos on syytä epäillä, että on menetelty tämän lain vastaisesti taikka että tässä laissa säädettyjä tasa-arvovelvoitteita ei muutoin ole noudatettu. *Tarkastusta ei saa tehdä pysyväisluonteiseen asumiseen käytävissä tiloissa.*

19 §

Ohjeiden ja neuvojen antaminen sekä sovinnon edistäminen

Havaitessaan, että koulutuksen järjestäjä, *varhaiskasvatuksen järjestäjä tai palveluntuottaja taikka* työnantaja 2 momentissa tarkoitetuista ohjeista tai neuvoista huolimatta laiminlyö 5 a, 5 b tai 6 a §:ssä säädetyn velvollisuutensa laatia tasa-arvosuunnitelma, tasa-arvovaltuutettu voi asettaa kohtuullisen määräajan, jonka kuluessa velvollisuus on täytettävä.

20 §

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Asian saattaminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi

Asian saattaminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi

Tasa-arvovaltuutettu voi saattaa 5 a ja 6 a §:n vastaista menettelyä koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten.

Tasa-arvovaltuutettu voi saattaa 5 a, 5 b ja 6 a §:n vastaista menettelyä koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten.

21 §

21 §

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta lainvastaisen menettelyn johdosta

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta lainvastaisen menettelyn johdosta

Tasa-arvovaltuutetun esityksestä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi, tarvittaessa sakon uhalla, velvoittaa koulutuksen järjestäjän tai työnantajan, joka on laiminlyönyt 5 a tai 6 a §:ssä tarkoitettua velvollisuuden, määrääjässä laatimaan tasa-arvosuunnitelman.

Tasa-arvovaltuutetun esityksestä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi, tarvittaessa sakon uhalla, velvoittaa koulutuksen järjestäjän, *varhaiskasvatuksen järjestäjän tai palveluntuottajan taikka* työnantajan, joka on laiminlyönyt 5 a, 5 b tai 6 a §:ssä tarkoitettua velvollisuuden, määrääjässä laatimaan tasa-arvosuunnitelman.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20